

विशयः, पुं. (वि + शी + अच् ।) संशयः । यथा,
 “विषयो विशयश्चैव पूर्वपक्षस्तथोत्तरम् ।
 निर्णयश्चेति पञ्चाङ्गं शास्त्रेऽधिकरणं स्तुतम् ॥”
 विषयो विचाराद्वाच्यम् । विशयोऽस्यायमर्थो
 न वा इति संशयः । इति तिथ्यादितत्त्वम् ॥
 आश्रयः । इति केचित् ॥
 विशयौ, [न] चि, (विशयोऽख्यस्येति । विशय +
 इनिः ।) संशयो । इति विशयशब्दार्थदर्श-
 नात् ॥
 विशरः, पुं. (वि + शृ हिंसायाम् + अप् ।) वधः ।
 इत्यमरः ॥
 विशरणं, क्ली. (वि + शृ + क्युट् ।) मारणम् ।
 इति हेमचन्द्रः ॥
 विशल्याः, चि, (विगतं शल्यां यस्मात् ।) शल्या-
 रहितः । यथा,—
 “सशल्याः स समाधाय लक्ष्मणः परवीरहा ।
 विशल्यो विरजः शीघ्रसुदतिष्ठन् महौतवान् ॥”
 इति श्रीरामायणे युद्धकाण्डे १०२ सर्गः ॥
 विशल्यकरणौ, क्ली. (विशल्यां क्रियतेऽनयेति ।
 विशल्य + क्त + क्युट् । डीप् ।) औषधविशेषः ।
 यथा,—
 “पूर्वन्तु कथितो योऽसौ वीर जाम्बवता तव ।
 दक्षिणे शिखरे जातां महौषधिभिदानय ॥
 विशल्यकरणौ नाम्ना सावर्ग्यकरणौ तथा ।
 सञ्जीवकरणी वीर सन्धानीच महौषधीम् ॥”
 इति रामायणे वाल्मीकीये युद्धकाण्डे १०३
 सर्गः ॥
 विशल्यकृतं, पुं. (विशल्यां तत्रहारजन्यवेदनादि-
 नाशं करोतीति । क्त + क्तिप् ।) विशाकीकृतः ।
 हापरमालीति ख्यातः । तत्पर्यायः । अश्लो-
 ङ्कः २ सुकल्लः ३ भूपलाशः ४ । इति रत्न-
 माला ॥ आस्फोटः ५ आचरन्ध्रियः ६ । इति
 शब्दचन्द्रिका । विशल्याकारिणि, चि ॥
 विशल्या, क्ली. (विगतं शल्यान्तत्रादिजनित-
 वेदनादिनाशो यथा ।) गुडूची । (अस्याः
 पर्यायो यथा,—
 “गुडूची मधुपर्णी स्यादन्धतान्धतवह्नरी ।
 क्षिप्ताच्छिन्नरुहाच्छिन्नोद्भवा वल्गादनौति च ॥
 जीवन्ती तन्त्रिका सोमा सोमवल्ली च कुण्डली ।
 चक्रलक्ष्मिका धीरा विशल्या च रसायनी ॥
 चन्द्रहानी वयःस्था च मण्डली देवनिर्मिता ॥”
 इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे १ भागे ॥)
 अग्निश्लिखाश्चः । तस्याः पर्यायो यथा,—
 “कलिहारी तु दक्षिणे लाङ्गली शक्रपुष्पापि ।
 विशल्याग्निश्लिखान्ता षड्विक्रा च गर्भवृत् ॥”
 इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे १ भागे ॥)
 हन्तार इत्यमरः । (अस्याः पर्यायो यथा,—
 गुदन्ती विशल्या च स्याद्गुदस्वरपर्यपि ।
 तथैरुद्धफला शीघ्रा श्येनवट्टावुगप्रिया ॥
 वारहासो च कथिता निजुम्बश्च मज्जलकः ॥”
 इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे प्रथमे भागे ॥)
 त्रिपुटा । इति मेदिनी । कलिकारी । अज-

मोहा । इति राजनिर्घण्टः ॥ (नदीविशेषः ।
 यथा, महाभारते । २ । ६ । २० ।
 “किम्पुना च विशल्या च तथा वैतरणी नदी ॥”
 विशसनं, क्ली. (वि + शस हिंसायाम् + क्युट् ।)
 मारणम् । इत्यमरः । (यथा, हरिवंशे । ६६ ।
 ४३ ।
 “तस्मिन् विशसने घोरे चक्रलाङ्गलसंभवे ।
 दारुणानि प्रवृत्तानि रक्षीत्यौत्पातिकानि च ॥”
 नरकविशेषः । यथा, भागवते । ५ । २६ । ७ ।
 “प्राणदोषो विशसनं जालाभक्षः सारमेयादन-
 मरीचिरयः पानमिति ॥” ७ ॥ विनाशकारिणि,
 चि । यथा, महाभारते । ६ । ५६ । ६० ।
 “यमदृष्टोपमां गुल्फोभिन्नाशनिघमस्रनाम् ।
 अपश्याम महाराज रौद्रीं विशसनीं गदाम् ॥”
 विशसनः, पुं. (विशसति हिनस्तीति । वि + शस
 हिंसायाम् + क्युट् ।) खड्गः । इति त्रिकाण्ड-
 शेषः ॥ (यथा, महाभारते । १२ । १६६ ।
 ८३—८४ ।
 “असेरौ हि नामानि रहस्यानि निबोध मे ।
 प्राणवैद्य सदा यानि कौरव्यन् लभते जयम् ॥
 अविश्विशनः खड्गस्तोत्साधारो दुरासदः ।
 शीगर्भो विजयश्चैव धर्मपालस्तथैव च ॥”
 विशसितः, चि, मारितः । विपूर्वशसघातोः
 क्तप्रत्ययेन निष्पन्नः । इति सिद्धान्तकौमुदी ।
 विशस्तः, चि, अविनोतः । धृविशसो वैचाले ।
 एतौ निहायामविनये एवानिटौ स्तः । धृष्टो
 विशस्तः । अन्यत्र धर्षितः । विशसितः । इति
 सिद्धान्तकौमुदी ॥
 विशस्ता, [च] पुं. (वि + शस हिंसायाम् +
 टच् ।) चाण्डालः । इति संक्षिप्तसारोणादि-
 वृत्तिः ॥ (हिंसाकारके, चि । यथा, महा-
 भारते । १२ । ११५ । ४६ ।
 “आहृता चानुमन्ता च विशस्ता क्रयविक्रयी ।
 संखर्ता चोपभोक्ता च खादकः सर्व एव ते ॥”
 पार्ष्णिप इति शेषः ॥)
 विशाकरः, पुं, भद्रचूडः । इति शब्दचन्द्रिका ॥
 लङ्कासिन् इति भाषा ॥
 विशालः, पुं. कार्तिकेयः । इत्यमरः ॥ (यथा,
 महाभारते । ३ । २३१ । ७ :
 “प्रभुर्नैता विशालश्च नेगमेयः सुदुश्चरः ॥”
 चन्दिनां वितख्यन्तरेण पादसंस्थानम् । इति
 भरतः । याचकः । इति मेदिनीकरहेमचन्द्रौ ।
 पुनर्नवा । इति राजनिर्घण्टः ॥ (विगता शाखा
 यस्य । शाखाविहीने, चि । यथा, हरिवंशे ।
 ४८ । ५२ ।
 “वन्धोऽवस्थितः संख्ये विशाल इव पादपः ॥”
 विशालजः, पुं, नारङ्गः । इति शब्दचन्द्रिका ॥
 विशालजाते, चि ॥
 विशालनं, क्ली, युद्धकाले मध्ये विन्यस्तपादद्वयम् ।
 यथा,—
 “विशालान्तरविन्यस्ते पादयुग्मे विशालजम् ॥”
 इति शब्दमाला ॥

विशाखा, क्ली, कठिलकः । इति मेदिनी । अश्वि-
 न्यादिसप्तविंशतितन्त्रज्ञानगतयोद्भूतनक्षत्रम् ।
 तत्पर्यायः । राधा २ । इत्यमरः ॥ “विशाखे हे ।
 ‘पत्नीर्मध्यगतस्तत्र सुयीवः प्रवगेम्बरः ।
 विशाखयोर्मध्यगतः संपूर्ण इव चन्द्रमाः ।’
 इति रामायणम् ॥
 अतएव हितसुचितं किन्तु एकतारापिचया
 एकवचनमिहोक्तम् ॥” इति भरतः ॥ तस्या-
 रूपं तोरणाकारचतुस्तारामयम् । इति सुहृत्-
 चिन्तामणिः ॥
 “तोरणाङ्गतिनि पञ्चतारके
 तारकेश्वदने विशाखमे ।
 तन्नि यान्ति विवुधाध्वमध्यगे
 कुम्भतो रसमुजाः कलाः प्रिये ॥”
 इति ०२६ । इति कालिदासकृतराजवल्लभनिरु-
 पकप्रथः ॥ अस्या अग्निदेवते शक्रायी । इयं
 मिश्रगयान्गता । इति ज्योतिस्तत्त्वम् ॥ ३ ॥
 तत्र जातफलम् ।
 “सदाशुभो विविधक्रियायां
 सुवर्णकारेपि सख्यमेति ।
 यस्य प्रसूतो च भवेत् विशाखा
 सखा न कस्यापि भवेत् प्रसूतः ॥”
 इति कोट्टीप्रदीपः ॥
 विशातनः, चि, (वि + शत + शिच् + क्युट् ।)
 मोचनकर्ता । (यथा, महाभारते । ७ । ८१ । १८ ।
 “नमस्ते देवदेवेश सनातन विशातन ।
 विष्णो जिष्णो हरे कथ्य वैकुण्ठ पुरुषोत्तम ॥”
 यथा च ।
 “साधु वीर त्वया पृथमवतारकथां हरेः ।
 यत्त्वं पृच्छसि मर्त्यानां न्दुपाश्विशातनोम् ॥”
 इति श्रीभागवते ३ स्कन्धे १४ अध्यायः ॥
 “न्दुतोः पाशुं विशातयति मोचयतीति तथा ।
 इति तट्टीकायां श्रीधरस्वामी ॥ (वि + शत +
 शिच् + क्युट् ।) पातने, क्ली । यथा, महा-
 भारते । ७ । १२ । १६ ।
 “यतमानाः प्रयत्नेन दोग्धानीकविशातने ।
 न श्रेयः स्वयया युद्धे तद्धि दोग्धेन पालितम् ॥”
 विशायः, पुं. (वि + शी + “शुपयोः श्रैतेः पर्याये ।”
 ३ । ३ । ३६ । इति चम् ।) प्रहरिकादीनां
 क्रमेण शयनम् । यथा, अमरे ।
 “उपशायो विशायश्च पर्यायशयनार्थकौ ॥”
 विशारब्धं, क्ली, (वि + शृ + शिच् + क्युट् ।)
 मारणम् । इति हेमचन्द्रः ॥
 विशारदः, चि, विद्वान् । (यथा, मनुः । ७ । ६३ ।
 “दूतश्चैव प्रकुर्वीत सर्वेशास्त्रविशारदम् ॥”
 प्रगल्भः । इत्यमरः । प्रसिद्धः । इति हारा-
 वली ॥ श्रेष्ठः । इत्यजयपालः ॥ वज्रले, पुं । इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 विशारदा, क्ली, सुन्दुराकभा । इति राज-
 निर्घण्टः ॥
 विशालः, चि, (वि + “शेः शालश्चक्युट्चौ ।” इति
 शालच् । यद्वा, विश प्रवेशने + “तमिषि-